

джерела поширення знань про Україну, місця спільнотного згуртування, ресурсу для залучення іноземців до українознавчої тематики.

Висновки: поява явища, яким є нова хвиля еміграції, вимагає детального аналізу, вивчення та вироблення нової стратегії співпраці, спрямованої в першу чергу на збереження національної ідентичності, як основи подальшої спільної роботи для поширення знань про Україну. Вкладаючи значний матеріальний та духовний ресурс на підтримку громад українського зарубіжжя, держава України засвідчить про свою здатність далекоглядної політики, яка дасть значні дивіденди у майбутньому як відповідь на капіталовкладення у сьогоднішній час. Аби нова українська присутність у світі була дієвою, на нашу думку, необхідно забезпечити відповідну нормативно-правову, інституційну, фінансову, інформаційну базу, як основу для втілення програми співпраці зі світовим українством. Ця програма, як

конкретна реалізація концепції, повинна вибудовуватися на основі системного підходу.

1. Броджі Дж. Великі трагедії минулого цікавлять лише меншість, особливо, коли йдеться про «трагедії інших» / Джованна Броджі // День. – 2009. – № 98.
2. Драгоманов М. П. Вибране / М. П. Драгоманов / [упоряд. Р. С. Мішук; прим. Р. С. Мішука, В. С. Шандри]. – К.: Либідь, 1991. – 688 с.
3. Зовнішня трудова міграція населення України. – ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». – К., 2009. – 120 с.
4. Ключковська І. Українська освіта зарубіжжя як фактор збереження етнопатристичної ідентичності / І. Ключковська, О. Галько // Українознавство: науковий журнал. – К.: Міленіум, 2006. – Число 4. – С. 354–359.
5. Марков І. Українська трудова міграція в ЄС: соціологічно-статистичний портрет // На роздоріжжі. Аналітичні матеріали комплексного дослідження процесів української трудової міграції / [за ред. І. Маркова]. – Львів, 2009. – 248 с.
6. Прицак О. Чому катедри українознавства в Гарварді? / Омелян Прицак. – Кембридж, Масс; Нью Йорк, Н. Й.: Фонд катедр українознавства, 1973. – 188 с.
7. <http://kairos-visnyk.livejournal.com/179958.html>.
8. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5603652,00.html>.
9. <http://www.chiesaucraina.it/ucra/index.php>.
10. <http://novaxvylya.hmarka.net/ua/archive/2008/novyny102a.htm>.
11. <http://www.leleky.org/>.

Любов Корнійчук

Роль Аркадія Жуковського у налагодженні культурних зв'язків України та Франції

У статті висвітлюється діяльність Аркадія Жуковського як організатора співпраці українського та французького наукового світу. Авторка робить спробу розкрити роль дослідника у налагодженні культурних зв'язків між Україною та Францією, охарактеризувати основні заходи, в організації яких брав участь історик і які сприяли формуванню позитивного іміджу України у світі.

The article analyses the activity of Arkadiy Zhukovskiy as an organizer of collaboration between Ukrainian and France in scientific area. The author attempts to show the role of this researcher in organization of cultural connections between Ukraine and France. The author describes the basic measures, which the historian took part on and which promoted increasing of the authority of Ukraine in the world.

З проголошенням незалежності України розпочався процес становлення активної міжнародної політики нашої держави. На цій ниві важливим вектором став розвиток соціокультурних взаємин з багатьма країнами Європи, в тому числі і з Францією. Помітну роль у розбудові такої взаємодії відіграли українці, що з різних причин опинились поза межами України ще на початку ХХ ст. Перебуваючи в еміграції, вони організовували громадські, культурні та наукові організації, метою яких, насамперед, була популяризація української культури та знайомство світової громадськості з історією України та досягненнями української науки. Одним із таких науковців, чиє ім'я, перш за все, асоціюється з Науковим товариством імені Шевченка в Європі (далі – НТШ в Європі), є відомий український історик, іноземний член НАН України, дійсний член Української вільної академії наук у США та колишній голова НТШ в Європі Аркадій Іларіонович Жуковський. 22 травня 1995 р. історика було відзначено Дипломом лауреата премії Фонду Тараса Шевченка за значний внесок у національне відродження України [14, с. 3]. За значний особистий внесок у розвиток наукових досліджень з українознавства та сприяння встановленню дружніх українсько-французьких відносин дослідник у 1997 р. був нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня [9, с. 9].

На даний час про життя та діяльність А. Жуковського існують лише окремі публікації Д. Яремчука на сторінках «Українського голосу» [14], Б. Червака в газеті «Українське слово» [13], В. Наулка в «Українському археографічному щорічнику» [9], статті в журналі «Український історик» – А. Атаманенко та Л. Винара [1], а також Ю. Макара та О. Добржанського [8]. Вказані публікації достатньо стисло висвітлюють життєвий шлях історика, розглядають окремі напрямки його досліджень. Найбільш ґрунтовною є стаття Л. Винара та А. Атаманенко, в якій подані

біографічні відомості про дослідника, а також аналіз основних напрямків його діяльності. Однак жодна з вказаних публікацій не подає вичерпної інформації про роботу А. Жуковського як промотора налагодження українсько-французьких культурних зв'язків, а відтак наша мета – розкрити цей напрям діяльності науковця на основі доступних нам джерел та літератури.

Слід зауважити, що саме одним із провідних напрямків діяльності Аркадія Іларіоновича Жуковського як голови НТШ в Європі було сприяння налагодженню українсько-французьких культурних зв'язків, а також дослідження їх розвитку на окремих етапах. Так, на запрошення голови групи дружби «Франція-Україна» Ален Барро, голова НТШ в Європі виступив 5 грудня 2001 р. у французькому парламенті (Assemblée Nationale) в рамках міжнародного колоквиуму, присвяченого 10-й річниці незалежності України. Серед низки французьких доповідачів-парламентаріїв і славістів та чисельної делегації з України, А. Жуковський виголосив доповідь «Французько-українські культурні відносини». В 2002 р. доповіді цього колоквиуму були видані в Парижі окремим випуском «L'Ukraine, situation et perspectives dix ans apres l'indépendance» («Україна, стан і перспективи після десяти років незалежності») [3, с. 11].

У журналі «Український історик» надруковано статтю науковця «Українознавчі студії у Франції» [6], в якій автор аналізує дослідження про Україну, її історію, літературу, мову, етнографію, які проводились у Франції вченими науково-навчальних інституцій або з'являлися на шпальтах певного культурно-наукового періодичного видання з середини ХІХ-го століття до сьогоднішнього дня. А. Жуковський констатував той факт, що під час Першої світової війни Франція уникала українського питання, щоб не викликати незадоволення Росії, але з початком лютневої революції 1917 р. французи почали цікавитися Україною, а науковці

й публіцисти друкували статті з української тематики [6, с. 156]. Зважаючи на досить холодне ставлення Франції до національних рухів у Східній Європі, в тому числі й Україні, для українців, що перебували тут в еміграції, було важко популяризувати українську культуру. Тож перш ніж співпраця була налагоджена на офіційному рівні, певний культурно-науковий взаємообмін був започаткований спільними конференціями французьких та українських наукових інституцій. Найбільш плідною виявилася співпраця українських вчених з університетом Парижа – Нова Сорбона, організатором якої був завідувач кафедри загальної і компаративної історії Мішель Кадо. За ініціативою науковця було організовано чотири українські колоквиуми: у 1977 р. – присвячений Іванов Франкові, у 1983 р. – Лесі Українці, у 1987 р. – темі «Україна і Франція в ХІХ ст.» і в 1991 р. – темі «Козаки України». Аркадій Іларіонович активно долучився до роботи цих колоквиумів як і до співпраці з створеною у 1993 р. Французькою асоціацією розвитку українських студій (з 1999 р. – Французька асоціація українських студій) на чолі з президентом Даніелем Бовуа [6, с. 161]. Основною метою асоціації стало інформування представників французької громадськості з основними аспектами культурного життя в Україні.

Окреме, особливе місце у налагодженні українсько-французьких зв'язків та впровадженні українознавчих досліджень у Франції відіграло НТШ в Європі. Важливим науковим проектом Товариства було видання «Енциклопедії українознавства» та «Encyclopedia of Ukraine» («Англомовної енциклопедії українознавства»). Варто зазначити, що також був задум видання «Енциклопедії українознавства» французькою мовою, навіть 1 жовтня 1988 р. було запрошено Марію Маланчук для перекладу статей, але брак коштів не дозволив на той час видати франкомовну енциклопедію. Однак вже сама поява англомовного видання стала вагомою подією, оскільки дозволяла світовій громадськості ознайомитись з історією та культурою України.

Варто зазначити, що в 1998 р. Посольством України у Франції при співпраці з НТШ в Європі з нагоди візиту президента Жака Ширака в Україну була видана франкомовна брошура «La France et l'Ukraine» («Франція та Україна») [5, с. 53]. Видавці – Українське Посольство у Франції і НТШ в Європі вважали за потрібне поширити відомості про українсько-французькі зв'язки також українською мовою. При цьому було значно розширено зміст попередньої праці, внаслідок чого у Львові з'явився добре ілюстрований довідник «Україна і Франція: нариси багатовікової історії відносин» [11]. До цієї праці увійшла низка статей А. Жуковського, зокрема, «Україна і Франція. Історичний нарис», «Українці у Франції, історичний огляд», «Українознавчі дослідження у Франції», «Українські науковці у Франції». Також НТШ в Європі спільно з Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського у Києві взяло участь у виданні творів військового лікаря Наполеона Домініка П'єра де ля Фліза, що з'явилися у двох томах в 1996–1999 рр. [5, с. 50].

З нагоди відзначення двохсотліття з дня народження визначного українського математика Михайла Остроградського, члени НТШ віднайшли в «Записках Французької Академії» статті, написані українським вченим французькою мовою під час навчання і дослідів у «College de France» у Парижі в 1822–1828 рр. Повідомлення про Остроградського з'явилось у «Бюлетені Французької асоціації українських студій». В цьому «Бюлетені» НТШ в

Європі постійно друкувало українознавчі матеріали. Товариство також допомагало у зборі інформації для «Guide de la presse Alphon» («Каталог преси Альфом») в сучасній Україні з характеристикою основних українських періодичних видань. Цінними були досліді перепису населення в Україні кінця 2001 р., в яких проаналізовано національні відносини, а також визначено динаміку збільшення чисельності українців та зменшення чисельності росіян. Ці досліді разом з аналізом А. Жуковського «Les resultats du recensement de 2001 en Ukraine» («Результати перепису населення 2001 р. в Україні») були поміщені в «Бюлетені Асоціації українських студій» [3, с. 11–12].

НТШ в Європі проводило заходи з вшанування пам'яті визначних членів Товариства, що багато зробили для налагодження зв'язків з Францією: Олександра Шульгина, презентуючи його книжку «Україна і червоний жах. Погроми в Україні», що з'явилася у видавництві ім. Олени Теліги у Києві в 2001 р., а також окремі праці Іллі Борщака. Для того, щоб видати книгу останнього, з Сарсельського архіву до Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України було доставлено матеріали, що увійшли до праці «Україна в літературі Західної Європи», яка побачила світ у Києві в 2000 р. [3, с. 12].

18 грудня 2002 р. НТШ в Європі разом з Посольством України у Франції, Французькою асоціацією українських студій та Українською бібліотекою імені Симона Петлюри в Інституті слов'янських студій організувало конференцію, присвячену 280-ій річниці з дня народження Григорія Сковороди. На ній А. Жуковський виступив з доповіддю «Г. Сковорода і Могиланська академія» [12, с. 7]. 18–21 серпня 2003 р. проходив VIII Світовий конгрес українців у Києві, на якому А. Жуковський був керівником сесії Світової наукової ради СКВУ і виступив з доповіддю «Українська наукова діяльність в Західній Європі» та представив найновіше видання НТШ в Європі. В ході роботи конгресу від імені Товариства вчений запропонував поряд з виданням «Енциклопедії сучасної України» розпочати видання «Малої Енциклопедії сучасної України», тобто скороченого видання, розрахованого на широке коло читачів. Цим виданням мав зайнятися секретар координаційного бюро енциклопедії Микола Железняк [12, с. 7].

2–6 вересня 2003 р. Аркадій Іларіонович взяв участь у міжнародній конференції, присвяченій церковній історії України, в Гаццада біля Мілану (Італія), на якій виголосив доповідь «Відновлення православної митрополії в Києві і реформи Петра Могили». 11 лютого 2004 р. голова НТШ в Європі взяв участь у конференції, організованій Французькою академією наук (Institut de France), на якій президент НАН України Борис Патон представив діяльність Національної академії наук України. Користуючись нагодою, Аркадій Жуковський порушив питання співпраці Товариства з науковим світом України та окреслив становище наукового осередку у Сарселі [12, с. 7].

9 березня 2004 р. разом з Посольством України у Франції НТШ в Європі організувало колоквиум, присвячений 190-ій річниці з дня народження Тараса Шевченка, на якому А. Жуковський виступив з доповіддю «Студії та переклади творів Тараса Шевченка у Франції». Науковець проаналізував стан перекладів та шевченкознавства у Франції й франкомовних країнах, починаючи від 1847 р. до 2004 р. У своїй промові доповідач, зокрема, відзначив, що більш як півтора століття славісти та письменники Франції вшановують постать Тараса Шевченка. Серед значної кількості дослідників його творчості слід відзначи-

ти тих, хто багато зробив для популяризації великого поета України не тільки у Франції та Європі, а й у всьому світі, це, зокрема, Еміль Дюран, Адольф д'Авріль, Луї Леже, Ілля Борщак, Андре Мазон, Марія Шерер, Жорж Люсіяні, а серед перекладачів – Фернан Мазад, Луї Арагон, Ежен Гільвік, Калина Угрин, Мирослава Маслов, Марі-Франс Жакамон і Ольга Репетило. Доповідач звернув увагу на те, що виявом великої поваги до творчості Тараса Шевченка є пам'ятники поетові, які вставлено в Парижі та інших містах Франції, назви вулиць і скверів в країні свободи і пошанування прав людини [7].

До цієї річниці Товариство видало книгу «Taras Shevchenko (1814–1861). Etudes et traductions» («Тарас Шевченко. Студії і переклади») за редакцією А. Жуковського. Крім передмови і бібліографії, праця охоплює три розділи: статтю Марії Шерер «Шевченко – національний поет України», вибір найкращих перекладів 23 поезій Шевченка та розвідку Жуковського «Студії і французькі переклади творів Шевченка» [12, с. 8]. Книга багато ілюстрована репродукціями художніх творів Шевченка та пам'ятників, встановлених на його честь.

10 травня 2004 р. за ініціативи Посольства України у Франції і під проводом голови НТШ в Європі відбувся колоквіум на тему «Мистецтво України: історія, традиції, актуальність». У колоквіумі взяли участь тодішній віце-прем'єр-міністр Дмитро Табачник, доповідачі з України і Франції [12, с. 8].

Найвагомішою працею, виданою НТШ в Європі у співпраці з французькими науковцями, стала франкомовна «Антологія української літератури XI–XX ст.» (2004 р.) над якою Товариство працювало шість років і концепцію якої розробив Аркадій Іларіонович. Редагували видання голова Французької асоціації українських студій Мішеля Кадо, український мовознавець і перекладач Віктор Коптілов, професор Державного інституту східних мов і цивілізацій Еміль Круба та Аркадій Жуковський. Біо-бібліографічні нотатки про авторів готували В. Коптілов, А. Жуковський, Е. Круба. В дослідженні також подано короткі дані про перекладачів творів, вміщених в «Антології» (список підготував Аркадій Іларіонович). Технічним редактором книги стала Ірина Попович [10].

Книга складається з чотирьох розділів: давня література (XI–XV ст.), відродження і бароко (XVI–XVII ст.), національне відродження (XIX ст.) і сучасний період (XX ст.). Крім того, ще один розділ присвячено літературній критиці [4]. Сьогодні заплановано видання доповненого варіанту книги французькою, англійською та німецькою мовами. Підтвердженням цьому стала зустріч у серпні 2004 р. голови НТШ в Європі А. Жуковського з надзвичайним і повноважним послом Франції в Україні Філіппом де Сюременом, який схвалив поглиблення культурних зв'язків між Францією й Україною, наголосивши на потребі саме таких видань.

14 жовтня 2004 р. А. Жуковський разом з представником України при ЮНЕСКО Ю. Сергеевим та В. Коптіловим взяв участь у презентації «Антології української літератури» в Культурному центрі Посольства України у Франції, а 10 листопада цього ж року Аркадій Іларіонович долучився до презентації цього видання у Французькому Культурному центрі уже в Києві [12, с. 9].

20 лютого 2006 р. відбулася наукова конференція «Українське питання в європейській дипломатії XVIII століття і Григорій Орлик» у Французькому національному інституті східних мов і цивілізацій за сприяння Посольства

України у Франції та за участю посла України у Франції Ю. Сергеева. Конференція була присвячена питанням висвітлення дипломатичної і військової діяльності сина гетьмана П. Орлика, а також ролі українського козацтва в українсько-французьких контактах того часу. У ході конференції з доповіддю виступив А. Жуковський. Завершенням наукової події стало відкриття у приміщенні Культурно-інформаційного центру Посольства України у Франції виставки оригіналів документів із особистого архіву Григорія Орлика, які зберігаються у Франції [2].

Отже, як бачимо, Аркадій Іларіонович Жуковський брав активну участь в конференціях й інших заходах в Україні та Франції, метою яких була популяризація української культури у французькому суспільстві та налагодження культурних зв'язків між країнами. З метою ознайомлення з історією України у Франції видано низку праць французькою мовою, серед яких праці Аркадія Жуковського «Histoire de l'Ukraine» [16] («Історія України»), «Abrege de l'histoire de l'Ukraine» [15] («Короткий виклад історії України»), «Mykhailo Hrushevskiy: sa vie et son oeuvre» [18] («Михайло Грушевський, його життя і творчість»), «Mazepa et la France de Louis XIV» [17] («Мазепа і Франція Луї XIV»).

У цілому, можна стверджувати, що як голова НТШ в Європі з 1987 р. Аркадій Іларіонович Жуковський сприяв налагодженню українсько-французьких культурних зв'язків. Його праця в цьому напрямку була пов'язана з організацією конференцій в Україні та Франції, присвячених відомим українським діячам, що так чи інакше були причетні до Франції, у виданні франкомовних перекладів українських творів, а також у виданні творів, присвячених українсько-французьким зв'язкам. Зусиллями А. Жуковського були налагоджені зв'язки НТШ з Українським посольством у Франції, французькими науковими та громадськими організаціями, а також з вищими органами державної влади Франції. Науковець гідно репрезентував Україну і НТШ в Європі на численних культурних та наукових заходах, що проходили у Франції та Україні, його зусиллями та зусиллями інших членів Товариства були закладені підвалини культурного взаємобміну української та французької спільноти і саме Аркадій Жуковський став одним із тих, хто спричинився до формування позитивного іміджу України на міжнародній арені.

1. Винар Л. Академік Аркадій Жуковський: історик і енциклопедист / Л. Винар, А. Атаманенко // Український історик. – 2003. – № 1–5 (156–160). – С. 397–408.
2. Дипломатична хроніка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/5218.htm>.
3. Досліди НТШЕ на відтинку франко-українських відносин // Вісті Наукового товариства імені Шевченка в Європі. – Січень 2005. – Ч. 28. – С. 11–13.
4. Жуковський А. Задумано у Барселоні. До виходу Антології української літератури XI–XX ст. [Електронний ресурс] / А. Жуковський // Всесвіт. – 2005. – № 1–2. – Режим доступу до журн.: http://www.vsesvitjournal.com/index.php?option=com_content&task=view&id=46&Itemid=41.
5. Жуковський А. Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка в Європі / А. Жуковський. – К., 2000. – 139 с.
6. Жуковський А. Українознавчі студії у Франції / А. Жуковський // Український історик. – 2001. – № 1–4 (148–151). – С. 151–166.
7. Івашина Н. Відзначення днів Тараса Шевченка в ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. / Н. Івашина. – Режим доступу: <http://www.rius.kiev.ua/news/unesco.html>.
8. Макар Ю. Патріярх українського буквинознавства / Ю. Макар, О. Добржанський // Український історик. – 1998. – № 1–4 (136–139). – С. 150–156.
9. Наулко В. До 80-річчя професора Аркадія Жуковського / В. Наулко // Український археографічний щорічник. – Вип. 7. – К.; Нью-Йорк, 2002. – С. 7–10.
10. Тарнавська М. Книга, яка викликає подив... і задріптість [Електронний ресурс] / М. Тарнавська // Всесвіт. – 2005. – № 9–10. – Режим доступу до журн.: http://www.vsesvitjournal.com/index.php?option=com_content&task=view&id=101&Itemid=41.
11. Україна і Франція: нариси багатотомової історії відносин / [Жуковський А., Зленко А., Манжолла В. та ін.]. – Львів: Світло й Тінь, 2001. – 224 с.
12. Хроніка важливіших подій НТШ в Європі між XVI і XVII Загальними Зборами (9 вересня 2000 –

27 січня 2005) // Вісті Наукового товариства імені Шевченка в Європі. – Січень 2005. – Ч. 28. – С. 5–10. 13. Червак Б. Аркадій Жуковський – вчений і націоналіст / Б. Червак // Українське слово. – 1997. – 23 січня. – С. 5. 14. Яремчук Д. 75-річчя проф. Аркадія Жуковського / Д. Яремчук // Український голос. – 1997. – 10 лютого. – С. 3. 15. Joukovsky A. Abrege de l'histoire

de l'Ukraine / A. Joukovsky. – Paris, 1997. – 55 p. 16. Joukovsky A. Histoire de l'Ukraine / A. Joukovsky. – Aux editions du Dauphin, 1993. – 287 p. 17. Joukovsky A. Mazepa et la France de Louis XIV / A. Joukovsky // Echanges. – Paris, 1982. – № 48. – P. 65–67. 18. Joukovsky A. Mykhailo Hroushevskiy: sa vie et son oeuvre / A. Joukovsky A. Mazon. – Paris, 1997. – 167 p.

Євген Луняк

«Ніжинці» у Франції у XVIII–XX ст.

У статті розглянуто діяльність на теренах Франції уродженців Ніжинщини чи людей, тісно пов'язаних з цим регіоном. Прослідуються взаємини між Ніжином і Францією від часу виникнення перших контактів між ними до сьогодення.

This thesis investigates the activity of the Nizhyn natives or people deeply connected to Nizhyn region on the territory of France. The Nizhyn-France relations took place during the time from the first contacts in ancient time to the up-to-date, are traced in this article.

Питання еміграційних процесів з України, формування та розвитку української діаспори нині є дуже актуальними. Діяльність українських осередків за межами етнічної Батьківщини стала темою багатьох наукових досліджень [3; 8; 10; 12; 20; 21]. Розглянемо регіональний аспект діяльності українства у Франції, а саме участь представників Ніжинщини у політичних, економічних, культурних, наукових і військових процесах, що були пов'язані з життям цієї держави. Звичайно, під визначенням «ніжинці» розуміємо не лише осіб, що народилися в місті Ніжині чи Ніжинському районі. До умовної сукупності «ніжинців» будуть зараховуватися люди, що походили з Ніжинської землі, вважали її рідною й визнавали свою належність до неї в різні часи. Поняття Ніжинщини історично не є сталим. Тут можна говорити про досить велику територію Ніжинського козацького полку, що за розмірами перевищував деякі сучасні області України, Ніжинського повіту чи, пізніше, району. Також з повним правом до «ніжинців» можна віднести уродженців інших регіонів чи навіть країн, які тривалий час жили, навчалися чи працювали в Ніжині й теж мали б повне право вважати це місто рідним.

Вірогідним є потрапляння представників Ніжинщини до півдня Франції, правда не з доброї волі, у XIV–XVII ст. Причиною цього насильницького переселення людей з регіону стали напади кримських татар. Відомий історик І. Лучицький на підставі великого архівного матеріалу виявив значний приток невільників з України до Русильйону [13].

До XVII ст. відносяться й перші згадки перебування на французькій території загонів українського козацтва. Це пов'язано з подіями Тридцятирічної війни. Є звістки, що у якості найманців козаки з'являлися у Франції й в інші часи [18, с. 65–66]. У французькій мові з того часу міцно закріпилися поняття «Cosaques», «Zaporogues» («козаки», «запорожці»).

Факт присутності у цій країні І. Мазепи наприкінці 1650-х рр. не викликає сумніву. Майбутній гетьман, діяльність якого пов'язана з Ніжинщиною, побував у Франції в період навчання в західноєвропейських університетах [7, с. 438; 16, с. 27; 18, с. 123].

У межах Ніжинського полку були розташовані дві гетьманські столиці – Батурин і Глухів. Шлях до них з Києва пролягав саме через Ніжин.

Першим достеменним так би мовити «ніжинцем» у Франції можна вважати Г. Орлика. Народжений в 1702 р. у Батурині, син гетьмана П. Орлика, він став вигнанцем, оселився у Франції, де був прийнятий на королівську службу, виявивши блискучі військові та дипломатичні здібності. Мав дружні стосунки з Вольтером, якому надавав інформацію про Україну. Орлик все життя намагався

спопуляризувати серед французів ідею козацької України, яка має право на відновлення своєї самостійності. Він навіть виношував ідею перенесення Січі на Рейн. Працював він і над твором з історії України, який так і лишився незавершеним («Notes sur l'Ukraine et les Cosaques qui sont peu connus en Europe» – «Замітки про Україну та козаків, яких мало знають в Європі»). До останніх днів свого життя Г. Орлик намагався допомогти своєму народу, нехай і живучи у далекій Франції [17, с. 123–272; 23].

До когорти «ніжинців» можна умовно зарахувати й гетьманську родину Розумовських. К. Розумовський відвідав Францію ще в 1743–1745 рр. Є свідчення, що він навчався в університеті Страсбурга. Непрямим підтвердженням цього є те, що через двадцять років гетьман відправив саме до цього закладу своїх дітей. Розумовський перебував у Європі під іменем дворянина Івана Обидовського (цікаво, що так звали племінника Мазепи, чи не шукав російський уряд зв'язків з мазепинцями у Франції, зокрема, з тим самим Г. Орликом?) [4, с. 27, 57].

Особливо цікавою є доля Андрія, третього з шести синів гетьмана. Він народився у Глухові в 1752 р. У грудні 1764 р. разом з братами та батьком вирушив до Страсбурга, де його учителем був відомий у Європі професор Шенфлін. Гетьманич досконало оволодів європейськими мовами, серед яких французька була тоді найуживанішою [5, с. 4–5]. В 1769 р. він повернувся до Росії й служив на флоті, відзначившись у Чесменській битві (1770). З 1779 р. на дипломатичній роботі. За його безпосередньої участі були здійснені розподіли Речі Посполитої та створені військові коаліції проти революційної Франції. Будучи ворогом революційних ідей і Наполеона, залишаючись захисником монархізму та легітимізму, Розумовський, що був відправлений у відставку після Тильзітського миру (1807), залишився жити у Відні, де мав славу щедрого мецената. Мав дружні взаємини з Бетховеном, Моцартом і Гайдном. В умовах нової війни з Наполеоном цар повернув Розумовського на дипломатичну службу. На початку 1814 р. той представляв російську сторону на мирних переговорах в Шатільйоні. Його жорстка та безкомпромісна позиція не була прийнята Наполеоном, і переговори припинилися [6, с. 461]. Проте вже в березні 1814 р. російська армія вступила до Парижа. Незабаром туди прибув і сам Олександр I разом з Розумовським. Здивовані парижани з подивом бачили на своїх тісних вуличках роз'їзди донського козацтва. Про свої дитячі враження від цього видовища пізніше згадували відомі французькі історики Ж. Мішле та П. Меріме [24; 1, с. 116]. Розумовський відіграв неабияку роль у роботі Віденського конгресу та заключенні миру з Францією у 1815 р. Вдячний цар надав йому титул